

Дида и ја – Олга Лалић Кровицка

ЧЕТИРИ ГОДИШЊА ДОБА СА ДИДОМ

У јесен је мој дида волио да дође по мене на крају наставе. У тамножутим капуту са црном беретком на глави. Плава торба му је висила на високим и танким раменима. Назвали смо је *плава торба* и сви у породици су знали да је то дидина торба. Увијек је поносно стајао испод чемпреса који расте иза школског зида и чекао да дођем. Звоно, шест поподне. Дан је још увек дуг. Трчим с другом дјецом и тражим његов осмијех. Одмах, примјетивши ме, раширо би руке и поздрављао ме срдечно и њежно узвикујући: *дико моја, чедо моје* или *јабучко моја*. Чврсто би ме загрлио и подигао. Сви су нас гледали. Био је то мој велики и вјечни дида. Узео би ме за руку и тако би кренули на излет у виноград, прије надолазеће бербе грожђа. Дида је био најпаметнији и најтоплији човјек којег сам икад познавала. Кад год би ми нешто рекао, на лицу му се рађао осмех. Биле су то дирљиве и величанствене приче, засићене знањем о старим временима и пуне личних сјећања. Чак и кад смо пролазили поред цркве светог Николе и гробља, ни сам се бојала да ће мртви устати из гроба да би ме уплашили, јер су у мојој машти биле то лијепе душе са црвеним далматинским капама. Не знам зашто црвеним? Можда зато што је у то време то била веома популарна боја, или зато што је дјед Сако, који је у то време умро, носио црвену далматинску капу?

На путу смо сретали пуно сељана који су радили у баштама или гонили стадо коза или оваца. Срдачно су нас поздрављали и питали диду за унуку. Била сам срећна и стидљива, јер је дидин одговор увијек био исти: *А ово је моја мезимица!* Дида ми је све време причао о својој младости, старим обичајима и животу. Могла сам бескрајно слушати његове приче. Често сам му постављала питања, мада сам и сама могла добити одговоре из сјајних ријечи у најтоплијем сунцу далматинске јесени. У својим причама се често враћао у вријеме Другог свјетског рата. Био је дијете без оца који је умро кад је дида имао три године. Умро је у градској болници. Потом је сахрањен на болничком гробљу. Нажалост, његов гроб није обиљежен. Дида је патио цијели свој живот због тога. Сакривао је ту бол од мене. Често, кад сам ишла до његове куће, прикрадајући се, отварала сам врата кухиње и гледала тужног диду, који је већ тада држао руку на срцу. Као дијете живио је са сестром и мајком у старој кући из које се одселио тек након брака са баком. Тада су у њој држали козе. За време Другог свјетског рата, моја прабака је покушала да по сваку цијену спаси диду од мобилизације у италијанску војску. Тада му је било шеснаест година. Од дана када је италијанска војска најавила мобилизацију дјечака попут њега, прабака је почела да му омотава чело бијелом марамом, објашњавајући војницима да је њен син болестан. Дида је увијек говорио да италијанска војска није лоша, пуцала је само кад је морало. Италијански војници, сажалевајући болесног дјечака, доносили су слаткише и лијекове. Прабака, сретна што неће одвести њеног јединог сина на фронту, нудила им је јаја и ракију.

У седам сати послеподне стизали смо у виноград пун зрелог, слатког грожђа, смокава и брескви. Стабла дуња

су такођер расла у њему. Сакупљали смо воће у плаву торбу, мој дида је такође вршио провјеру грожђа, бројећи дане до бербе. Виноград који је припадао мом дједу имао је душу. Различиту од осталих. Увијек сам вољела да се тамо враћам, али само са дидом. Данас винограда више нема, као ни мог диде. У души постоји само коријење које је прасила. Можда ћу једног дана засадити свој виноград, али никад неће бити тако лијеп и ведар као онај из сјећања.

Често бих, кад бих се враћала из школе, бацила руксак и потрчала према диди. Најчешће сам га затицала у дворишту како гони стадо коза у крш. Једва сам чекала да будемо тамо, мој дида и ја. Када бисмо стигли, сједили би на великој стијени да имамо козе на видикју. Посматрајући их, често сам долазила до закључка да су козе већи филозофи од оваца. Упорно и мирно се пењу на стијене, како би дошле до хране. Овај успон, који би се понекад завршио раном или чак падом у дубоку јаму, био је за њих изазов. А овце су само лијене животиње које пасу траву на ливади и то им је довољно да буду задовољне и удовоље своје потребе. Оне пасу или леже без тражења већих изазова. Након што смо неко време сједили тамо, мој дида би извадио фрулу. Његова музика би ме подигла равно према залазећем сунцу. Јесењи заласци сунца су за мене и даље најљепши, они пробуде успомене, чежњу и дјелују на чула на специфичан начин. Чула бих мелодију других пастира, али нису изазивале толику емоцију као дидова фрула. Увијек сам молила свог диду да свира гласније, да би цијели крш припадао нама... Успут, сакупљали смо шипак, који смо зими додавали у чај уз који сам јела огромне сендвиче које је правио мој дида. Једва сам их могла загристи,

али то ми није сметало, појела бих их с апетитом, јер он их је направио.

Зими су дида и бака увијек имали у подруму кашу од мљевеног кукуруза и киселу павлаку. Долазила сам код њих са рођацима на доручак. Дида је кувао пулу, а бака спремала скуту. Сви смо јели из једног лонца, грицкајући црни лук. Након доручка, у недјељу, гледали смо партизанске филмове. Било нас је вјероватно петнаестак. Нисмо се смјештали на каучу и столицама, због чега сам заузимала најбоље мјесто под сунцем — у дједовом наручју. Увијек сам остајала најдуже. Гледала сам са својим дидом документарце који су се односили на живот друга Тита. Често су то биле репризе. Дида и бака имали су његов портрет на зиду, иако је дида био прва особа с којом сам ишла у цркву. Научио ме је како да се кретим. Свиђао ми се Бадњи дан са дидом. У старој кући, где је дида сушио пршут, палило се бадње дрво, које би након Божића однио у виноград да би грожђе добро родило на јесен. Једном, на Бадњи дан, мој дида је градио камену ограду, неколико стотина метара од куће. Пред Бадњу вечер ме бака послала по њега. Потрчала сам и рекла му да дође на вечеру, али тек када изградимо зид. Подизала сам мало камење и заједно смо изградили зид. Дида је то спомињао цијелог живота. Божић код дједа славио се свечаније него код куће. Мој дида је увек приговарао када ме је отац извлачио из цркве, а ја сам била под његовом заштитом. Након службе, поп је дјечи бацао бомбоне, бадеме и орахе. Чак и кад нисам могла ништа да сакупим, мој дида је имао пуне цепове слаткиша за мене следећег дана.

Често, када није падао снијег, мој дида и ја смо ишли до пресушене ријеке Гудуће и тамо чували стадо.

Дуж ријеке је расла храстова шума препуна попадалог жира. Сједили смо и палили ватру, чекајући да козе сакупе опале жиреве. Успут смо пекли димљена свињска црева и ђевенице. Кували смо чај од дивље руже у малим ћикарама. Са мојим дидом све је било сто пута укусније него иначе. Понекад је дувао јак вијетар. Тада бисмо се сакрили у сувом кориту ријеке иза стијене и гријали се ватром, уживајући у укусним производима узетим из дидове куће. Увече, након повратка, затворили би стадо у шталу и отишли код баке на вечеру. Након вечере гледала сам вијести са дидом и заспала би на каучу поред баке. Дида ме је увијек покривао својим тамножутим мантилом, јер је знао да волим лежати под њим и да ми се свиђа његов мирис. Капут је мирисао на кадуљу, смиље и крш. Волила сам пастирски мирис капута. Будила сам се око четири ујутро, устајала и трчала у бакин и дидин кревет. Бака је спремавала доручак, а ја сам слушала дидину наредну причу, чинило се да их зна безброј. Након тога смо устајали, доручковали и тјерали стадо према ријеци. Враћали смо се око дванаест, јер сам морала ићи у школу. Било је добро што тада нисам морала много да учим, јер сам се већ као петогодишњакиња упознала са уџбеницима своје старије сестре. Понекад сам код мог стрица, гдје је долазио директор основне школе, комуниста, читала из новина о састанцима партије у Шибенику или Сплиту. Мада нисам вољела комунизам, Тита јесам, јер је његов портрет висео у кухињи диде и баке. Сјећам се да сам, кад би се мој отац враћао са страначких скупова, увијек имала главобоље и бјежала своме диди. Гледајући оца како испуњава свеску, угледала сам облаке досаде који су га окруживали. Огромне и ужасне досаде. Није ми се свиђало када је –

професионално као прави комуниста — говорио о ономе што су на састанку одлучили. Ипак, понекад сам гледала емисије о београдској Скупштини или загребачком Сабору и говорила директору шта је влада одлучила. Вољела сам да се играм са рођаком игру вијести. Стајала сам у прозору који је служио као нешто попут телевизора и преносила вијести из скупштине или сабора, а рођак је био моја публика. Није му се свидјела ова игра, али ја сам га и даље тјерала да ме слуша и да ми се диви. Наравно, забављали смо се у дидиној и бакиној кући. Тада смо имали омиљене политичаре, наравно исте као и дида. Била је то Милка Планинц и политичар којег смо тада звали Шпиро Мијо. Више се не сјећам његовог правога имена, мада то може бити и његово име.

Почетком фебруара, када у Далмацији почињу цвјетати прве љубичице, дида ми је помогао да их уберем. Ишли смо у крш да направимо букет за моју омиљену библиотекарку, код које сам скоро свакодневно долазила по књиге. Најдраже ми је било читати код дида и баке. Често сам их читала диди, јер је био неписмен. Научио је да пише мало након рата, када је служио у војсци, али је још увијек мјешао ћирилично и латинично писмо. Наше најдраже књиге у то време биле су књиге хрватског књижевника Мате Ловрака „Дружба Пере Квржице”, српског Бранка Ћопића „Орлови рана лете” и хрватске књижевнице Иване Брлић-Мажуранић „Чудновате згоде Шегрта Хлапића”. На основу прва два романа снимљени су тада филмови, које смо — поред на екранима свеприсутних из партизанских ратова — гледали са дјетињастом наивношћу. Сјећам се да сам проводила дане са дидом како бих га научила разликовати ћирилицу од латинице:

- Диде, али ово је латинично Б, а не ћирилично В!
- Ово је латинично В, а не Б. – збуњено је одговарао.
- Диде, али сада учимо латиницу!
- Не, ћирилицу! – одговорио је још збуњеније.
- Диде, не буди тврдоглав. Купи сутра руксак, па идемо код моје учитељице, научиће те!
- Не! Ти си мој учитељ!

Дуго сам у животу размишљала како је бити нечији учитељ кад имаш само шест или седам година, уосталом, моја учитељица је тада имала око четрдесет.

Љето је било за нас увијек сунчана искра, која је блистала као безбрижна слобода. Тада смо могли проводити читав дан заједно, ако не у кршу, онда у пољу или код куће. Сјећам се љета 1985. када сам се вратила са мајком и сестром из Пољске. Сваке вечери смо сједили са дидом и баком испред њихове куће испод ораха. Бака је рецитовала пјесме о Марку Краљевићу. У њеним очима су се тада будиле искре, које сам називала издајничким. Наводно су те ријечи будиле неке сентименталне успомене у моје баке, а ја сам се љутила што је на тај начин „варала“ диду. Да ли је моја бака тада размишљала о легендарном Краљевићу Марку или о неком другом? Дида је причао о вилама, како су га носиле на кревету до поља које се протезало под предивним звјезданим небом. Додиривао је њихову свиленкасту, дугу косу. Осмјехнуо се, као и обично, кад је причао, а ја сам била сретна што се и мој дида могао сјећати нечег лијепог, варајући баку само у мислима, јер ју је у стварном животу веома волио. Уживала сам у овој малој освети, мада су то радили несвјесно. Свиђало ми се када је моја бака почела да пјева народне песме, а онда би мој дида донио вунена вретена равно из кухиње. Имала сам своје. Било је

много мање од бакиног, али правио га је дида, баш као и све играчке које је правио од коре јасенића. Обожавала сам свирати трубу од кора. Нисам могла дуго да научим свирати трубу, али како ме је дида научио и звиждати на свирцу од гранчица, све су их болиле уши. А диду никада, упркос чињеници да је његов слух био добар.

Наша љубав је одувек имала свој пут. Нажалост, пут којим сам шетала са дидом већ је завршен. Али састаћемо се сигурно, иако свијећа коју палим у цркви за диду још увијек не може да побједи демоне. Негдје је црно мјесто гдје дидина душа не може да се пробије, а Бог је превише слаб да би му помогао. Међутим, верујем да је дидина душа у рају, гдје, баш као и за живота посматра стадо коза и свира фрулу, а ја сад палим свијећу тако да њен сјај, надвладавајући таму, доспије до мјеста гдје златна мелодија тјера свако зло.

2000/2005

Краков, Дукла, Пољска

